

การประกอบสร้างความหมายของการสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่

วันที่รับบทความ: 2 มิถุนายน 2563 / วันที่แก้ไขบทความ: 3 สิงหาคม 2563 / วันที่ตอบรับบทความ: 15 กันยายน 2563

ยศพล ชูติปัญญาบุตร

ชาตรี ใต้ฟ้าพล

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการประกอบสร้างความหมายของการสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการถอดรหัสความหมายของแม่ที่มีต่อการสื่อสารดังกล่าวจากการวิเคราะห์ตัวบทในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วยเฟซบุ๊กเพจสุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ เพจนมแม่แฮปปี้ และเพจเลี้ยงลูกตามใจหมอ ร่วมด้วยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีประสบการณ์ด้านวิชาชีพการสื่อสารเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และสนทนากลุ่มแม่ที่มีประสบการณ์การเลี้ยงลูกจำนวน 8 ท่าน ด้วยกรอบทฤษฎีกลุ่มสัญลักษณ์ การครองอำนาจนำ และการเข้ารหัส/ถอดรหัส ผลการวิจัยพบว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประกอบสร้างเป็นความหมายว่า “นมแม่ดีที่สุด” ด้วยวิธีการผลิตซ้ำความหมายของ “นมผง” ในฐานะคู่ตรงข้าม จึงเกิดการประกอบสร้างความหมายว่า “แม่ที่สมบูรณ์แบบต้องเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เท่านั้น” ในการถอดรหัสความหมายโดยนัยยังพบว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นยังถูกตีความออกเป็น 2 ความหมาย คือ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ให้เข้าเต้า (breastfeeding) และการเลี้ยงลูกด้วยการให้น้ำนมแม่ (breastmilk) ซึ่งอาจจะให้ด้วยวิธีการปั๊มนม ป้อนจากขวดหรือรับ/ให้บริจาค์น้ำนมแม่ แม้จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานั้นถอดรหัสตามความหมายหลักโดยเฉพาะแม่ที่สามารถให้นมแม่ล้วนได้ สำหรับแม่ที่ไม่สามารถให้นมแม่ล้วนได้มีการต่อรองความหมายด้วยการให้ความสำคัญที่การเลี้ยงลูกมากกว่านมแม่ ทั้งนี้ไม่พบแม่ที่ต่อต้านความหมายหลัก ท้ายสุดผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าในการสื่อสารณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ควรสื่อสารเพื่อสนับสนุนการให้เข้าเต้ามากกว่าจะมุ่งเน้นเฉพาะคุณประโยชน์ของน้ำนมแม่ และไม่จำเป็นต้องผลักให้ความหมายของนมผงว่าเป็นผู้ร้าย แต่สามารถใช้ได้ในกรณีที่จำเป็น

คำสำคัญ: นมแม่, นมผง, การประกอบสร้างความหมาย, สัญลักษณ์, การเข้ารหัสและการถอดรหัส

ยศพล ชูติปัญญาบุตร (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2556, Email: yossapolchu@gmail.com) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ และ ชาตรี ใต้ฟ้าพล (นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา การบริหารการสื่อสาร (Communication Management) ในหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2562 โดยมีชาตรี ใต้ฟ้าพล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

Meaning Construction of Breastfeeding Campaign in Thailand

Received: June 2, 2020 / Received in revised form: August 3, 2020 / Accepted: September 15, 2020

Yossapol Chutipanyabut

Tatri Taiphapoon

Abstract

This research paper aims to explain meaning construction of breastfeeding campaign in Thailand and how mothers decode the meaning. The analysis is conducted under theoretical framework of semiology, hegemony, and encoding/decoding from textual analysis of influential Facebook pages, interviews of experts, and a focus group of 8 mothers. It is founded that the meaning of breastfeeding campaign is “breastmilk is the best”, which is constructed by reproducing “infant formula” as the binary opposition. It connotes that being a good mother has to give breastfeeding.” Yet, “breastfeeding” is decoded in 2 meanings: breastfeeding and feeding breastmilk that the latter one can be operated by taking breastmilk from donation. Although there are people who decode as the latter meaning, all participants decode the meaning as breastfeeding. The participant mothers who do not have problems in breastfeeding feel proud and decode as the hegemonic meaning, while the mothers who have the problems negotiate the meaning that taking care of babies is as important as breastfeeding. There is no oppositional decoding found. The researchers suggest that breastfeeding campaign should aim for breastfeeding rather than focusing on breastmilk, and should not alienate infant formula.

Keywords: Breastfeeding, Infant Formula, Meaning Construction, Semiology, Encoding/Decoding

Yossapol Chutipanyabut (M.A. Assumption University, 2013; E-mail: yossapolchu@gmail.com) Present is Lecturer of Digital Media Communication Department, Faculty of Communication Arts, Assumption University and Tatri Taiphapoon (Ph.D. Communication Arts, Chulalongkorn University, 2005) Associate Professor of Public Relations Department, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.

This article is a part of Communication Administration Course (Communication Management) in the Doctor of Communication Program by Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University, Academic Year 2019 and has been Supervised by Tatri Taiphapoon.

บทนำ

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่คู่กับมนุษย์ทุกสังคมมาอย่างช้านาน นำนมแม่คืออาหารหลักตามธรรมชาติของทารกและการดูดจากเต้าเป็นตัวเลือกเดียวที่มีในอดีต ทว่าการถือกำเนิดของ “นมผง” และพลังของการตลาดจากบริษัทข้ามชาติที่โหมโฆษณาประชาสัมพันธ์ด้านคุณค่าทางโภชนาการที่ไม่ด้อยไปกว่านมแม่ ผนวกกับความเชื่อเกี่ยวกับความเสื่อมถอยของร่างกายแม่ในยามให้นม กับปัจจัยด้านสภาพสังคมสมัยใหม่ที่เร่งรีบสวนทางกับเวลาซึ่งคนเป็นแม่มีให้กับทารกน้อยลง เป็นผลให้ผลิตภัณฑ์แทนนมแม่กลายเป็นตัวเลือกใหม่ซึ่งสอดแทรกตัวเองเข้ามาแทนที่ “นมแม่” ในยุคหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ภายใต้อารมณ์ความรู้ด้านการแพทย์ในปัจจุบันได้ปลุกกระแสการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้กลับมาอีกครั้ง ซึ่งกระแสดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วทั้งโลก ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทย

ในระดับนานาชาติ องค์การอนามัยโลก (WHO) และ UNICEF แนะนำให้เลี้ยงทารกด้วยนมแม่ล้วนในช่วง 6 เดือนแรก และให้นมแม่เสริมไปกับอาหารหลักต่อไปจนถึง 2 ขวบ (Garwood & Alexander, 2018) สำหรับในประเทศไทย การสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นนโยบายหลัก ซึ่งหน่วยงานในกระทรวงสาธารณสุข เช่น กรมการแพทย์ และกรมอนามัย ไปจนถึงภาคส่วนอื่นๆ ทั้งหน่วยงานของรัฐ เอกชน ตลอดจนภาคประชาสังคม ล้วนพร้อมใจกันสื่อสารเนื้อหาดังกล่าว โดยเฉพาะในด้านโภชนาการของนมนมแม่เพื่อกระตุ้นให้คนไทยเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากยิ่งขึ้น อันจะทำให้ประชากรของเรามี “สุขภาพแข็งแรงเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างยั่งยืน” (วิลาวัณย์ จิงประเสริฐ, 2556)

ทั้งนี้ หากกล่าวถึงคุณประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ (UNICEF, 2015; ไทยรัฐออนไลน์, 2558; พิระณัฐ ประเสริฐชัย, 2560; เลี้ยงลูกตามใจหมอ, 2563) (1) ด้านโภชนาการ: ในนมนมแม่มีสารอาหารต่างๆ ที่เหมาะสมต่อร่างกายทารก ช่วยให้เจริญเติบโต ช่วยสร้างเซลล์สมอง และทำให้มีสุขภาพดี (2) ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน: นมนมแม่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทารกต่อโรคต่างๆ และลดโอกาสเกิดภูมิแพ้ที่เกิดจากนมวัว (3) ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแม่

กับลูก: การให้ลูกเข้าเต้าเป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5 ระหว่างแม่กับลูก ซึ่งเป็นกลไกในการสร้างสายสัมพันธ์ ความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว (4) ด้านประโยชน์ต่อร่างกายแม่: มีงานวิจัยบ่งชี้ว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นช่วยลดโอกาสในการเกิดมะเร็งเต้านมและมะเร็งรังไข่ของผู้เป็นแม่ อีกทั้งยังช่วยให้มดลูกเข้าอู่ได้อย่างรวดเร็วกว่าการไม่ได้ให้นมแม่ (5) ด้านความประหยัด: การให้เข้าเต้าอย่างเดียวนั้นเป็นการลดรายจ่ายของอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการให้นม เช่น เครื่องปั๊มนม ขวดนม ชุดล้างขวดนม เครื่องนึ่งขวดนม เป็นต้น

ตามกรอบความรู้ทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประกอบด้วยคุณประโยชน์ 5 ด้านหลักดังที่กล่าวข้างต้น แต่ความเข้าใจของแม่นั้นเป็นอย่างไร พวกเขามีการถอดรหัสความหมายอย่างไร แหล่งสารต่างๆ สื่อสารออกมาในรูปแบบใด ผ่านการประกอบสร้างความหมายอย่างไร และส่งผลกระทบอย่างไร คำถามเหล่านี้นำไปสู่เป้าหมายของบทความวิจัยชิ้นนี้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่

คำถามนำวิจัย

1. ความหมายของ “การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่” ถูกประกอบสร้างอย่างไร จากแหล่งสารใด
2. ผู้หญิงที่เป็นแม่ถอดรหัสความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่ออธิบายการประกอบสร้างความหมายของการสื่อสารณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
2. เพื่ออธิบายการถอดรหัสความหมายของแม่ต่อการสื่อสารณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สัญวิทยา แนวคิดคู่ตรงข้าม และมายาคติ

“ความหมาย” เป็นมากกว่านิยามที่ทำให้บุคคลสองคนสื่อสารเข้าใจกัน และภาษาก็เป็นมากกว่าตัวแทนของนิยามนั้นๆ มันยังมีอิทธิพลไปถึงระบบความคิดและความเข้าใจที่มีต่อโลกตลอดจน “ความจริง” ของสังคม

ทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) โดยนักภาษาศาสตร์ Ferdinand de Saussure ให้ความสนใจกับโครงสร้างของภาษาซึ่งมีอิทธิพลอย่างสูงต่อโครงสร้างทางความคิดของมนุษย์ ตลอดจนความเข้าใจของสังคม จึงมุ่งแสวงหากระบวนการสร้างความหมาย และเสนอกระบวนการประกอบสร้างความหมายจากการสร้างคู่ตรงข้าม (binary opposition) ขึ้นมา กล่าวคือมนุษย์ทำความเข้าใจความหมายของสรรพสิ่งด้วยการสร้างความหมายของสิ่งที่อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน โดยวางไว้ตรงข้ามเช่น เช่น ธรรมชาติ-วัฒนธรรม ชาย-หญิง ชาย-ขวา ดี-เลว ร้อน-เย็น อันเป็นแบบแผนในการสร้างความหมายในระดับจิตไร้สำนึก การสร้างความหมายด้วยคู่ตรงข้ามจึงมีอิทธิพลต่อระบบความคิดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทำให้เราสร้างข้อตรงข้ามของความหมายหนึ่งๆ โดยอัตโนมัติ และเมื่อมีการแบ่งข้อ สิ่งก็ตามมาคือข้อหนึ่งจะมีสถานะ “เหนือกว่า” อีกข้อหนึ่งโดยปริยาย (สุภาวศ์ จันทวานิช, 2559)

ถึงแม้ว่า “ความหมาย” จะเป็นสิ่งที่ถูกมนุษย์กำหนดขึ้น (arbitrary) ทว่ามันไม่ได้หยุดนิ่ง ในบางครั้งความหมายอยู่เกินกว่าการควบคุมของเรา และในหลายครั้งความหมายนั้นเองมีอิทธิพลเหนือเรา ทำให้สังคมเชื่อว่าความหมายหนึ่งๆ เป็นอย่างนั้นโดยธรรมชาติ โดยไม่เหลือพื้นที่ให้ตั้งคำถาม ซึ่ง Roland Barthes (2555) เรียกว่าความหมายนั้นว่ามายาคติ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ความหมายเดิมถูกทำให้จางลงแล้วแทนที่ด้วยความหมายใหม่ สอดแทรกเข้าไปอยู่ในกรอบอุดมการณ์ของปัจเจกบุคคล ตลอดจนสังคม

แนวคิดการครองอำนาจนำ (hegemony)

ในขณะที่ Karl Marx ถือว่าเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดความคิดและอุดมการณ์ของสังคม (economic determinism) Antonio Gramsci ถือว่าโครงสร้างส่วนล่างกับส่วนบนนั้นมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยเขามุ่งความสนใจไปที่โครงสร้างทางอุดมการณ์ เสนอแนวคิดว่ารัฐสามารถกุมอำนาจได้จาก 2 ช่องทาง ได้แก่ (1) กลไกด้านการปราบปราม (coercion) เช่น การใช้กำลังด้านการทหาร การบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะไม่เพียงพอสำหรับการครองใจผู้คนในระยะยาวดังเช่นอีกทางหนึ่งคือ (2) กลไกการทำให้ยินยอมพร้อมใจ (consent) ซึ่งเป็นการกล่อมเกลางาน

วัฒนธรรมผ่านทางสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว ศาสนา โรงเรียน ตลอดจนสื่อมวลชน ซึ่งจะเป็นการสร้างอุดมการณ์ให้ผู้คนสยบยอมต่ออุดมการณ์หลัก อย่างไรก็ตามที่ดีที่ได้มีอุดมการณ์หลัก ก็ย่อมจะมีการต่อต้านจากอุดมการณ์ตรงข้าม ซึ่ง Gramsci เรียกพื้นที่ในการต่อสู้ทางอุดมการณ์นี้ว่า war of position โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักสังคมวิทยาแห่งสำนักเบอร์มิงแฮมนามว่า Stuart Hall ให้ความสนใจ

แนวคิดการเข้ารหัสและการถอดรหัส (encoding / decoding)

Hall ได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งมาจาก Gramsci โดยเขาอธิบายว่าผู้คนไม่ได้รับความหมายตามอุดมการณ์หลักเท่านั้น แต่ละบุคคลยังมีการตีความหมายจากแหล่งสารแตกต่างกันไปตามกรอบอุดมการณ์ของตนเอง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (Hall, 2006) (1) การถอดรหัสสารตามอุดมการณ์หลัก (Dominant หรือ Preferred Meanings) เป็นการอ่านด้วยกรอบอุดมการณ์เดียวกันกับผู้ส่งสาร ผู้รับสารจะรับเอาความหมายตามที่ถูกผู้ส่งสารเข้ารหัส (encode) ซึ่งนำไปสู่การสยบยอมและผลิตซ้ำความหมายและอุดมการณ์หลัก (2) การถอดรหัสสารแบบต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) ผู้รับสารรับความหมายโดยอ่านจากอีกกรอบอุดมการณ์หนึ่งผสมผสานกับกรอบอุดมการณ์หลัก ทำให้มีการตีความที่แตกต่าง แต่ไม่ถึงขนาดตรงข้ามกับอุดมการณ์หลัก และ (3) การถอดรหัสสารโดยต่อต้านอุดมการณ์หลัก (Oppositional Reading) เป็นแบบที่ผู้รับสารอ่านความหมายจากกรอบอุดมการณ์ตรงข้าม (counter-hegemony) จึงเกิดการโต้แย้งทางความหมายและอาจนำไปสู่การใช้พื้นที่ของ war of position ในการต่อสู้ทางอุดมการณ์

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาการประกอบสร้างความหมายของการสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยกรอบทฤษฎีสัญวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดคู่ตรงข้าม ซึ่งจะเปิดเผยกระบวนการสร้างความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่เกิดจากการผลิตสร้าง ด้วยกลไกการใช้กำลังบังคับครอบคลุมนระดับกฎหมายและนโยบายจากภาครัฐ และกลไกการทำให้ยินยอมพร้อมใจ อันเป็นการสื่อสารจากผู้เชี่ยวชาญและคนใกล้ชิดของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อความหมาย

ต่างๆ เกิดการปะทะสังสรรค์กันในพื้นที่ของการเข้ารหัสและถอดรหัส ผู้วิจัยจึงมุ่งวิเคราะห์ว่าคนเป็นแม่นั้นมีการอ่านความหมายเหล่านั้นอย่างไร

ระเบียบวิธีวิจัยและกรอบการศึกษา

ผู้วิจัยศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยแนวทางดังต่อไปนี้

การทบทวนเอกสาร เพื่อศึกษาการสื่อสารเชิงนโยบายจากผู้มีอำนาจ ในที่นี้คือภาครัฐ ได้แก่ กรมอนามัย และกรมการแพทย์ ภายใต้สังกัดกระทรวงสาธารณสุข จากเอกสารการประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติครั้งที่ 4 ปี พ.ศ. 2556 และ ครั้งที่ 6 ปี พ.ศ. 2560 บทความวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารในเว็บไซต์มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย (<https://thaibf.com>) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารสื่อสารรณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งประกอบด้วยงานวิจัยด้านวาทกรรมนมแม่ และการวิเคราะห์ทฤษฎีการใช้ภาษาของ พ.ญ.สุธีรา เอื้อไพโรจน์ กุมารแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านนมแม่ และเนื้อหาในสื่อต่างๆ

การวิเคราะห์ตัวบท เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความหมายของการรณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากแหล่งสารที่มีอิทธิพลต่อแม่ ซึ่งประกอบด้วยเพจเกี่ยวกับนมแม่บนเฟซบุ๊ก โดยศึกษาในกรอบเวลาการโพสต์ในช่วง 2 สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2563 ได้แก่ (1) เพจ สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ (<https://www.facebook.com/SuthiRaXeuxPhirocnKic>) (2) เพจ เลี้ยงลูกตามใจหมอ (<https://facebook.com/SpoiledPediatrician>) และเพจ นมแม่แฮปปี้ (<https://www.facebook.com/HappyBreastfeeding>)

การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของผู้ที่หน้าทึรณรงค์สื่อสารการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยตรง จากการสัมภาษณ์เชิงลึก คุณศิวพร รัตนคำแปง อดีตพยาบาลประจำหน่วยแพทย์ (Medical Unit) แห่งสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย และสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ คุณนันทวัน ยันตะดิกล อดีตผู้จัดการโครงการสร้างคนไทยสุขภาพดีด้วยนมแม่และบริโภคผักผลไม้

การสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 1 กลุ่ม ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบอาสาสมัคร (voluntary selection) โดยจำกัดว่าเป็นคุณแม่ที่กำลังเลี้ยงลูกอายุไม่เกิน 5 ขวบในการถ่ายทอดประสบการณ์ที่กำลังประสบ เพื่อศึกษาการเข้ารหัสและการถอดรหัสของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยคุณแม่จำนวน 8 ท่าน อายุ 20-36 ปี อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยขอสงวนชื่อของผู้ร่วมกลุ่มสนทนา ดังนี้ (1) แม่หมายเลขหนึ่ง อายุ 35 ปี อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีลูกสาววัย 2 ขวบ ให้นมผงร่วมกับนมแม่ตั้งแต่แรกเกิด แต่มีการให้นมแม่ล้วนช่วงระยะเวลาหนึ่ง (2) แม่หมายเลขสอง อายุ 30 ปี พนักงานมหาวิทยาลัย มีลูกสาววัย 4 ขวบสามเดือน ให้นมแม่ล้วนถึง 1 ขวบ จากนั้นให้ร่วมกับนมผงถึง 1 ขวบครึ่ง (3) แม่หมายเลขสาม อายุ 28 ปี อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีลูกชายวัย 3 เดือน ให้นมแม่ล้วน (อยู่ในระหว่างการให้นม) (4) แม่หมายเลขสี่ อายุ 34 ปี พนักงานธนาคาร ลูกสาววัย 8 เดือน นมแม่ล้วน (อยู่ในระหว่างการให้นม) (5) แม่หมายเลขห้า อายุ 36 ปี ดูแลลูกเป็นหลัก (ไม่ได้ทำงาน) มีลูกสาว 2 คน คนโตวัย 2 ขวบหนึ่งเดือน คนเล็กวัย 4 เดือน ให้นมแม่ล้วนทั้งคู่ (อยู่ในระหว่างการให้นมลูกคนเล็ก) (6) แม่หมายเลขหก อายุ 34 ปี อาชีพธุรกิจส่วนตัว ลูกชายวัย 2 ขวบ 8 เดือน ให้นมผงร่วมกับนมแม่ตั้งแต่แรกเกิด โดยมีการให้นมแม่ล้วนช่วงระยะเวลาหนึ่ง (7) แม่หมายเลขเจ็ด อายุ 20 ปี ดูแลลูกเป็นหลัก ทหารรายได้เสริมจากการขายของออนไลน์ มีลูกสาว 2 คน คนโตวัย 3 ขวบสิบเดือน ให้นมแม่ล้วน 6 เดือนแรก จากนั้นเปลี่ยนเป็นนมผงล้วน คนเล็กวัย 9 เดือน ให้นมแม่ล้วน 2 เดือนแรก หลังจากนั้นให้ร่วมกับนมผง (อยู่ในระหว่างการให้นม) (8) แม่หมายเลขแปด อาชีพรับจ้าง อายุ 28 ปี มีลูกสาว 3 คน คนโตวัย 11 ย่าง 12 ขวบ ให้นมแม่เฉพาะ 1 เดือนแรก หลังจากนั้นเปลี่ยนเป็นนมผงล้วน คนกลางวัย 4 ขวบครึ่ง คนเล็ก 2 ขวบครึ่ง ทั้งคู่ให้นมแม่ล้วน (อยู่ในระหว่างการให้นม)

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล จะทำภายใต้กระบวนการตีความการวิเคราะห์เรื่องเล่า (narrative analysis) ซึ่งมีปรัชญาในการแสวงหาความรู้ที่ถือว่ามนุษย์สื่อสารผ่านเรื่องเล่า ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในระดับมวลชน ระหว่างบุคคล ตลอดจนการสื่อสารภายในบุคคล แม้กระทั่งความคิดและความฝัน ดังนั้นการเข้าถึงความจริงจึงกระทำได้ผ่าน

เรื่องเล่า ผู้วิจัยจึงไม่เพียงแต่นำเสนอเนื้อความจากตัวบท ยังมีการอธิบายลักษณะอารมณ์การสื่อสารเนื้อความเพื่อเป็นการนำเสนอบริบทของเนื้อความนั้น ๆ ด้วยอีกทางหนึ่ง

ผลการวิจัย

นมแม่ที่ดีที่สุด

ในการสนทนากลุ่ม แม่ผู้เข้าร่วมทั้ง 8 คนกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่ามีความตั้งใจให้นมแม่ล้วนตั้งแต่แรก ไม่มีใครต้องการจะเสริมด้วยนมผง ไม่มีใครเชื่อว่านมผงดีเทียบเท่านมแม่หรือคิดว่าสารอาหารในนมผงนั้นมีมากกว่านมแม่ โฆษณานมผงไม่ได้มีอิทธิพลในการเลือกใช้แทนนมแม่ แต่อาจจะมียิทธิพลในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้แล้วนำไปพิจารณาเพื่อเลือกผลิตภัณฑ์เท่านั้น

ทุกคนเชื่อมั่นว่านมแม่ดีที่สุดสำหรับลูก เมื่อผู้วิจัยให้อภิปรายถึงประโยชน์ของนมแม่ กลุ่มสนทนาร่วมกันนำเสนอประโยชน์ของนมแม่ ซึ่งประกอบด้วยทั้ง 5 ด้านดังที่กล่าวข้างต้น คือ ด้านโภชนาการ ด้านภูมิคุ้มกัน ด้านจิตใจ ในฐานะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ด้านประโยชน์ต่อตัวแม่ และด้านความประหยัด ในจำนวนนี้ คุณแม่หมายเลขห้า กล่าวถึงข้อดีของนมแม่ด้วยน้ำเสียงกระตือรือร้นว่า “นมแม่มีสารอาหารมากกว่า 200 ชนิดแบบที่นมผงไม่มี” คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าคุณแม่ท่านนี้ได้แสวงหาข้อมูลเพื่อเตรียมตัวเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มาเป็นอย่างดี เพราะสามารถจดจำได้ถึงระดับตัวเลขซึ่งตรงกับข้อมูลที่ทางการแพทย์สื่อสาร ในขณะที่แม่หมายเลขแปดบอกว่า ลูกที่เลี้ยงด้วยนมแม่นั้น “แข็งแรงและฉลาดกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับลูกคนโตที่ให้นมแม่แค่เดือนแรก” แสดงให้เห็นว่าสังเคราะห์ข้อมูลจากประสบการณ์ส่วนตัวของตน

ตรงนี้จะเห็นว่า คุณแม่จากกลุ่มสนทนาซึ่งอยู่ในวัยให้นมและอาศัยอยู่ในเมืองหลวงนั้นถนัดรหัสสารตามที่เนื้อหาสารหลักต้องการสื่อ แตกต่างจากความหมายที่กล่าวถึงในงานวิจัยหลายชิ้นว่าหนึ่งในสาเหตุที่เป็นอุปสรรคของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่คือ “ความเชื่อที่ว่า นมผงดีดัดแปลงสำหรับทารกสมัยนี้ดีเกือบจะพอๆ กับนมแม่” (สุทธิดา นาคเจริญ, 2549) ซึ่งอาจจะเป็นความเชื่อในอดีต โดย ศิวาพร รัตนคำแปง อดีตพยาบาลวิชาชีพเล่าว่า “ในอดีตราว 30 กว่าปีก่อนมีความเชื่อแบบนี้อยู่จริง ๆ รวมถึง

การให้เข้าเต้าจะทำให้หน้าอกไม่สวย คนเลยมาใช้กันเยอะ แต่จากประสบการณ์ที่พบมาในยุคหลังๆ ไม่มีใครเรียกร้องจะให้นมผงแทนนมแม่แล้ว ทุกคนตั้งใจจะให้นมแม่ทั้งนั้น” คำบอกเล่านี้สอดคล้องกับการสนทนากลุ่มกับแม่ทั้ง 8 คน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนั้นยังเน้นการสื่อสารว่า นมแม่ดีที่สุดอยู่ ด้วยวิธีการสร้างความหมายจากแนวคิดคู่ตรงข้าม

การประกอบสร้างความหมายของนมแม่จากคู่ตรงข้าม: นมแม่ vs นมผง

การจะสื่อสารถึงคุณประโยชน์ของนมแม่นั้น ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงกลุ่มสนทนาเมื่อกล่าวถึงนมแม่ก็มักจะเปรียบเทียบกับนมผงอยู่เสมอ จึงอาจเป็นสาเหตุให้แหล่งสารต่าง ๆ เลือกวิธีการสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยมุ่งโจมตีนมผงราวกับการปราบศัตรูให้สิ้นซาก ซึ่งเริ่มตั้งแต่ระดับนโยบายจากภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนปัจเจกบุคคล

การสร้างความหมายระดับนโยบายจากภาครัฐ

วิสัยทัศน์ของกรมการแพทย์ที่นำเสนอไว้ในการประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติครั้งที่ 4 ต่อทศวรรษ 2556-2566 (วิลาวัลย์ จึงประเสริฐ, 2556) ตั้งเป้าหมายในระยะ 3-5 ปี สำหรับกลุ่มวัยเด็กเฉพาะประเด็นที่สัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ว่าจะลดอัตราการตาย เพิ่มความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ จนนำไปสู่นโยบาย 3 ข้อ ได้แก่ (1) ส่งเสริมให้ทารก เด็กเล็กที่เจ็บป่วยได้รับน้ำนมแม่ (2) พัฒนานองค์ความรู้ในการให้นมแม่ เน้นในกรณีที่มีปัญหาในการให้นมทั้งด้านร่างกายและสังคม และ (3) สนับสนุนงานวิจัยที่สนับสนุนการให้นมแม่ในเชิงลึก

นโยบายนี้สะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐมองว่าน้ำนมแม่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพลเมืองให้มีสุขภาพดี โดยมุ่งเน้นที่ตัวคุณประโยชน์ของน้ำนมแม่เป็นหลัก คือ ด้านโภชนาการ และด้านภูมิคุ้มกันโรค ซึ่งเมื่อพิเคราะห์จากคำขวัญของโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวที่ว่า “นมแม่คือหยดแรกของสายใยรักแห่งครอบครัว” จะเห็นความหมายของน้ำนมแม่ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว นับว่าเป็นอีกคุณประโยชน์หนึ่งนอกเหนือจากด้านโภชนาการและภูมิคุ้มกันต่อโรค

กล่าวได้ว่าจากภาพรวมของนโยบาย มีการนำเสนอคุณประโยชน์ 3 ประการคือ (1) ด้านโภชนาการ (2) ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน และ (3) ด้านความรู้สึกรัก การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก แต่ตัวนโยบายฯ จะมุ่งเน้นส่งเสริมและสนับสนุนสองข้อแรกมากกว่าข้อสาม เช่นเดียวกันกับในส่วนของกรมอนามัย วชิระ เพ็งจันทร์ (2560) อธิบดีกรมอนามัยในขณะนั้นกล่าวในการประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติครั้งที่ 6 ว่า กรมอนามัยมีหน้าที่ “ขับเคลื่อนเชิงนโยบายและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย” โดยนโยบายที่ได้รับมาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขคือ “สัญลักษณ์ 1 6 2 (นมแม่ 1 ชั่วโมงแรกหลังเกิด นมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และนมแม่ต่อเรื่องหลังหกเดือนร่วมกับอาหารตามวัยจนถึง 2 ปี)” ถึงตรงนี้จะเห็นได้ว่า ความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นมุ่งไปที่ น้ำนมแม่ (breastmilk) มากกว่าการให้เข้าเต้า (breastfeeding)

การผลักดันกฎหมายควบคุมนมผง

จากการรณรงค์ของภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย ตลอดจนโครงการสร้างคนไทยสุขภาพดีด้วยนมแม่และการบริโภคผักผลไม้ (นันทวัน ยันตะดิลก, 2562; วชิระ เพ็งจันทร์, 2560) ซึ่งมาจากทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อต่อสู้กับนมผง จึงทำให้ตลอดเป็นพระราชบัญญัติควบคุมการส่งเสริมการตลาดอาหารสำหรับ

เด็กทารกและเด็กเล็ก พ.ศ. 2560 อันมีผลให้ห้ามโฆษณานมสูตร 1 สำหรับทารกอายุไม่ถึง 1 ปี และนมสูตร 2 สำหรับเด็กอายุ 6 เดือนถึง 3 ปี รวมถึงห้ามแจก ห้ามติดต่อยุติงตั้งครุฑทั้งทางตรงหรือทางอ้อม (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

กฎหมายดังกล่าวนี้คือการตอกย้ำความสำคัญของนมแม่ และเป็นการประกาศให้เห็นว่านมแม่นั้นเป็นเพียงเครื่องมือทางการตลาดที่มายั่วยุพื้นที่ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งทำให้การตลาดจากนมผงสูตรสำหรับเลี้ยงทารกนั้นผิดกฎหมาย เท่ากับเป็นการประกอบสร้างความหมายว่า โฆษณาสรรพคุณของนมผงเป็นเรื่องหลอกลวง ดังที่นันทวัน ยันตะดิลกกล่าวว่า “ถ้านมผงดีจริงอย่างโฆษณา กฎหมายไม่แบนหรอก”

ผลกระทบจากกฎหมายฉบับนี้ยังส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สำหรับเลี้ยงทารกต้องมีคำว่า “นมแม่ดีที่สุดสำหรับทารก” หรือข้อมูลที่แสดงถึงประโยชน์ของนมแม่ที่มีมากกว่านมผงอยู่บนบรรจุภัณฑ์ เป็นการสร้างความหมายในเชิงยอมรับของนมผงว่า คุณค่าของตัวเองนั้นไม่อาจทัดเทียมกับนมแม่แท้ๆ ได้ แม้ส่วนอื่นๆ บนบรรจุภัณฑ์จะโฆษณาประชาสัมพันธ์สารอาหารต่างๆ ที่มีมากมายในนมผงก็ตามที่ถึงกระนั้นก็ตามจะเห็นว่า ผลิตภัณฑ์เหล่านี้กล่าวถึงนมแม่ในฐานะน้ำนม (breastmilk) เป็นอีกครั้งที่ไม่พูดถึงการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในความหมายของการให้เข้าเต้า (breastfeeding)

รูปภาพที่ 1 คำประกาศบนบรรจุภัณฑ์นมผงสูตรสำหรับทารกจากผลิตภัณฑ์ 2 ยี่ห้อ (ที่มา: ผู้วิจัยถ่ายจากบรรจุภัณฑ์)

การสื่อสารจากผู้เชี่ยวชาญในการประกอบสร้างความหมายของนมแม่

บทความบนเว็บไซต์เรื่อง *ความแตกต่างระหว่างนมแม่และนมผสม* ของ นพ. พีระณัฐ ประเสริฐชัย (2560) เริ่มต้นด้วยการนำเสนอเหตุผลที่ “คุณพ่อคุณแม่” ให้ลูกกินนมผสมนั้นเป็นเพราะ (1) สะดวกสบาย และ (2) เชื่อกันว่ามีคุณประโยชน์ไม่ต่างจากนมแม่ จากนั้นผู้เขียนจึงแสดงความแตกต่างในด้านโภชนาการระหว่างนมแม่และนมผสมด้วยตารางเปรียบเทียบคู่ตรงข้าม จากองค์ความรู้ทางการแพทย์ เช่นการบอกว่ นมแม่มีสารอาหารมากกว่า 200 ชนิด นมผสมมีเพียง 60 ชนิด โปรตีนในนมแม่ย่อยง่าย ไม่ทำให้เกิดการแพ้ ส่วนในนมผสมย่อยยาก ทำให้เกิดภูมิแพ้ได้ หรือธาตุเหล็กที่นมแม่จะมีน้อยกว่าแต่สามารถดูดซึมได้ถึง 20-70% ในขณะที่นมผสม “เติมได้มากกว่า แต่ดูดซึมได้เพียง 4-7%” ร่วมกับคุณประโยชน์อื่น ๆ ที่เทียบให้เห็นจะว่านมแม่มี แต่นมผสมไม่มีเห็นได้ชัดว่าบทความดังกล่าวให้ความหมายของการเลี้ยงลูกโดยเน้นที่น้ำนมแม่ (breastmilk) เน้นการให้เข้าเต้า (breastfeeding) และเมื่อคุณประโยชน์ของน้ำนมแม่เป็นหลัก จึงมักจะใช้วิธีให้ความหมายในเชิงลบต่อนมผงซึ่งถูกจัดว่าเป็นคู่ตรงข้ามของนมแม่ ดังจะเห็นได้จากบทความวิชาการ คอลัมน์สุขภาพ และเพจเฟซบุ๊กส่วนตัวของผู้เชี่ยวชาญด้านนมแม่อื่น ๆ

นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ นิษฐา ทรุ่นเกษม (2560) เสนอบทความ *ปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่* ในการประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติ และเอกสารดังกล่าวบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของเว็บไซต์มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย (www.thaibf.com) โดยกล่าวถึงหนึ่งในอุปสรรคของการสื่อสารรณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ว่าเป็นเพราะ “การตลาดแบบ aggressive ของบริษัทนมผง” ที่เข้ามาโจมตีนมแม่ถึงโรงพยาบาลที่ฝากครรภ์ ผ่านทางบุคลากรของโรงพยาบาล ไม่ว่าจะเป็นแพทย์หรือพยาบาล โดยบริษัทผู้จัดจำหน่ายนมผงใช้วิธีการเข้าถึงข้อมูลของคนไข้ แล้วส่งข้อความผ่าน SMS โดยตรงถึงโปรโมชันผลิตภัณฑ์นมผง ประเภทลดแลกแจกแถม และยังจัดกิจกรรมสอนการเลี้ยงลูกในโรงพยาบาล และเข้าถึงสถานที่ทำงานของแม่ โดยสอดแทรกการขายผลิตภัณฑ์เป็นระยะ ๆ รวมไปถึงการโฆษณาในสื่อต่าง ๆ ในโลกเสมือนจริง งานวิจัยชิ้นดังกล่าวสร้างความหมายอย่าง

ชัดเจนว่านมผงเป็นศัตรูของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อีกทั้งยังสื่อสารว่านมผงใช้แผนการตลาด ซึ่งแสดงถึงความเป็นมิตรและใช้คำว่า “สื่อในโลกเสมือนจริง” แทนคำว่าสื่อออนไลน์ ซึ่งยังเป็นการตอกย้ำถึงความไม่เป็นธรรมชาติของนมผง

การประกอบสร้างความหมายในลักษณะนี้สอดคล้องกับบทความ *สื่อสารสร้างสังคมนมแม่* ของ สง่า ตามาพงศ์ เรียกนมผงว่าเป็นมายาคติ (myth) โดยขยายความเพิ่มเติมว่าเป็นการสร้างภาพของกระบวนการทางการตลาดให้นมผงมีคุณค่าเหนือกว่านมแม่เพราะเติมคุณค่าสารอาหารได้ สอดคล้องกับแนวทางการสื่อสารของโครงการสร้างคนไทยสุขภาพดีด้วยนมแม่และบริโภคผักผลไม้ ที่สื่อสารโดยเน้นใช้วิธีการสร้างให้คน “ศรัทธา” ต่อนมแม่ ด้วยการรณรงค์ว่า “นมแม่คือนมแท้ นมผงคือนมเทียม” (นันทวัน ยันตะดิolk: สัมภาษณ์, 2562) เพื่อต่อสู้กับการตลาดจากบริษัทจำหน่ายผลิตภัณฑ์สำหรับเลี้ยงทารก โดยกล่าวถึงผลกระทบจากการไม่ได้กินนมแม่ของเด็ กไทยว่าจากสถิตินั้นเด็ กไทยเตี้ยและพัฒนาการทางสมองช้ากว่าเด็ กชาติอื่น

เช่นเดียวกับบทความในไทยรัฐออนไลน์ซึ่งนำเสนอการให้สัมภาษณ์ของ พ.ญ.สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ กุมารแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ที่ผลิตข้อความหมายข้างต้นเช่นกัน

“นมผง ที่เข้ามาช่วงแรกก็ใช้วิธีทำการตลาด โดยการไปแจกGiftเซตกับทางโรงพยาบาลหลายๆ แห่ง โดยหวังว่า ผลลัพธ์ของตัวเอง จะได้เข้าถึงบรรดาทารกที่เพิ่งคลอดใหม่ๆ เพื่อให้เด็ กเกิดอาการติดขวด ตั้งแต่นั้น ที่นั้พอเวลาไปเจอนมจากเต้าของแม่ ก็เกิดอาการไม่ยอมดูดและร้องไห้ จนต้องให้นมผงไปเรื่อยๆ ซ้ำร้าย เมื่อเวลาพาลูกกลับบ้าน บริษัทนมผงเหล่านี้ ก็จะใช้วิธีมอบGiftเซตเป็นถุงของขวัญ มีกระเป๋ ของเล่นและนมผงผลิตภัณฑ์ของตัวเองให้กับบรรดาคุณแม่เมื่อใหม่กลับไปด้วย ทำให้กลายเป็นว่าเมื่อกลับบ้านไป แม่แม่จะเพียรพยายามเอาเข้าเต้าที่ไร ลูกก็จะร้องไห้ทุกที ที่นั้พอลูกร้องไห้ๆ พ่อแม่ก็จะเกิดอาการใจอ่อนไปซงนมผงมาให้ กลายเป็นการตีดวงการผลิตน้ นมของตัวเองเพื่อให้ลูกไปในที่สุด ซึ่งวิธีการทำการตลาดเช่นนี้ ส่วนตัวมองว่าเป็นการตลาดที่ไร้จริยธรรมอย่างยิ่ง” (ไทยรัฐออนไลน์, 2558)

นอกจากจะประกอบสร้างให้นมผงเป็นคู่ตรงข้าม ตอกย้ำความไม่เป็นมิตรจากแผนการตลาดแล้ว แพทย์คนดังยังเพิ่มเติมความ “ไร้จริยธรรม” ของนมผงอีกทางหนึ่ง ร่วมกับการต่อสู้กับการตลาดของนมผงด้วยการสื่อสารว่า สารอาหารอย่าง DHA และ Alpha-Lactalbumin ซึ่งเป็นโมเลกุลดีที่สุดในไขมันนมผงบางยี่ห้อไม่มีคุณค่าเหมือนในนมแม่ด้วยวาทกรรมทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ โดยใช้วิธีการอธิบายว่าสารอาหารดังกล่าวเป็นสารสังเคราะห์ คนละตัวกับกับธรรมชาติที่อยู่ในนมแม่ และเสริมคุณค่าของน้ำนมแม่ ด้วยการกล่าวถึงคุณประโยชน์ด้านโภชนาการและภูมิคุ้มกันโรคว่า “ในนมแม่มีภูมิคุ้มกันและเม็ดเลือดขาว ซึ่งจะไปเคลือบในคอและกระเพาะอาหารของเด็ก [...] ถ้าเกิดนมผงมีตั้งแต่สมัยก่อน มนุษย์ก็คงจะสูญพันธุ์เพราะว่าภูมิคุ้มกันโรคจะไม่ดีนัก แต่เนื่องจากปัจจุบันการแพทย์ก้าวหน้า มีวัคซีนและยาปฏิชีวนะเข้ามาช่วย ถึงร่างกายจะอ่อนแอลงไปจากการกินนมผง แต่ก็ยังพอดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปได้” ถือเป็นการปลุกให้นมผงเป็นคู่ตรงข้ามอีกครั้งในการสร้างความหมายดังกล่าว โดยเรียกการใช้นมผงถึงขนาดว่าเป็นภัยต่อมวลมนุษยชาติ เพราะการไม่มีภูมิคุ้มกันนั้นทำให้ทารกมีสุขภาพไม่ดีเทียบเท่านมแม่ และอาจร้ายแรงที่สุดคือถึงขั้นสูญสิ้นเผ่าพันธุ์เลยทีเดียว

ความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงมักถูกประกอบสร้างด้วยการเปรียบเทียบให้เป็นคู่ตรงข้ามของนมผง เป็นผลให้ความหมายโดยนัยของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ที่ตัวน้ำนมแม่ (breastmilk) มากกว่าการให้เข้าเต้า (breastfeeding) คุณค่าด้านโภชนาการและภูมิคุ้มกันซึ่งนมผงให้ไม่ได้จึงถูกนำเสนอบ่อยครั้งกว่าคุณค่าด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังประกอบสร้างให้นมผงเป็นตัวร้ายจากแผนการตลาดที่หลอกลวงแม่ผู้ซึ่งรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จากการใช้แนวคิดคู่ตรงข้ามวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงพบคู่ตรงข้ามดังนี้

นมแม่	:	นมผง
แท้	:	เทียม
ธรรมชาติ	:	สังเคราะห์
แข็งแรง	:	อ่อนแอ
ความจริง	:	การตลาด
รักแท้	:	ผลประโยชน์
ฉลาด	:	โง่

คน	:	สัตว์
ดี	:	เลว
สมบูรณ์	:	ไม่สมบูรณ์

ในที่นี้จึงกล่าวได้ว่าความหมายโดยนัยของแม่ที่ไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงอาจเท่ากับว่าเป็นแม่ที่ไม่สมบูรณ์ นอกจากลูกจะไม่แข็งแรงและไม่ฉลาดแล้ว คนเป็นแม่ก็ไม่ฉลาดด้วยเพราะตกเป็นเหยื่อของการตลาด

การสื่อสารจากเพจเฟซบุ๊กส่วนตัวของผู้เชี่ยวชาญ

ในการทำสนทนากลุ่ม เมื่อผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกล่าวถึงสื่อหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คุณแม่ทั้ง 8 คนเล่าว่าได้รับข้อมูลจากแพทย์ที่ฝากครรภ์ เพจเกี่ยวกับนมแม่บนเฟซบุ๊ก เว็บไซต์ต่างๆ ที่นึกออกคือ Pantip.com เพื่อน ครอบครัว คนรอบข้าง ทั้งในโลกกายภาพและโลกออนไลน์ โดยให้ความเห็นว่าครอบครัวมีอิทธิพลสูงที่สุด และสื่อที่มีอิทธิพลคือเฟซบุ๊ก โดยทั้งหมดนั้นรู้จัก ติดตามอยู่ หรือเคยติดตามเพจ นมแม่แอปป์ และ 6 ใน 8 รู้จัก ติดตาม หรือเคยติดตามเพจ สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ และเพจ เลี้ยงลูกตามใจหมอ ซึ่งแต่ละเพจนั้นมีผู้ติดตามไม่น้อยกว่า 3.9 แสนบัญชี จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นเพจที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อแม่ในประเทศไทย

เพจ **สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ** โดย พ.ญ.สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ กุมารแพทย์ผู้มีชื่อเสียงอย่างยิ่งโดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มชี้ให้เห็นว่า คุณแม่ 6 คนที่กำลังหรือเคยติดตามเพจนี้ลงความเห็นตรงกันว่าค่อนข้างสุดโต่งเรื่องนมแม่ โดยคุณแม่หมายเลขห้าบอกว่า “เคยตามเพจ แล้วก็ทำตามแต่เครียดมาก” ส่วนคุณแม่หมายเลขสี่นั้นพาลูกหาคุณหมอตานนี่ เพราะเห็นว่ามีชื่อเสียง และฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลที่คุณหมอตานนี่อยู่แล้ว แต่ภายหลังเปลี่ยนไปหาหมอตานอื่น เพราะเครียดเกิน และคุณแม่หมายเลขสาม กล่าวว่า “รู้จักชื่อเสียงดีอยู่แล้วเพราะพี่สาวไปหาอยู่ เราอ่านเนื้อหาเอาจากเพจ แต่ไม่ได้ไปหาเพราะรู้สึกว่ามันโง่เกินไป” คุณแม่ทั้งสามคนรู้สึกกับเพจนี้ในทำนองเดียวกัน คือสื่อสารวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แบบเคร่งครัดจนทำให้รู้สึกไม่สบายใจถึงแม้ว่าทั้งสามคนข้างต้นจะไม่มีปัญหาด้านการให้นมลูก

ส่วนแม่ที่มีปัญหาเรื่องการให้นมแม่อย่างคุณแม่หมายเลข
หนึ่งนั้นบอกว่ากดติดตาม แต่ก็อ่านผ่านๆ ไม่ได้ใส่ใจอะไร

เมื่อพิจารณาควบคู่กับจากเพจเฟซบุ๊ก สุธีรา
เอื้อไพโรจน์กิจ จะพบว่าผู้เขียนแสดงตัวว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ใช้วิธีการสร้างความหมายให้กับ
นมแม่แบบชุมชนประโยชน์ทั้งในด้านโภชนาการ ภูมิคุ้มกัน
ความรู้สึกรอบอุ้มระหว่างกับลูก และความประหยัด ทั้งนี้ใน
เนื้อหาไม่ได้โจมตีแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมผสม แต่ใช้วิธีอธิบาย
ข้อเสียและความเสี่ยงจากการใช้นมวัวแทน ดังการตอบ
คำถามในโพสต์วันที่ 2 มกราคม ถึงการใช้ยาขณะให้นมแม่
ซึ่งผู้ถามเป็นกังวลเพราะกุมารแพทย์ท่านอื่นแนะนำให้หยุด
ใช้ ในกรณีนี้ผู้เขียนกล่าวว่า “*ยาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการ
ให้นมลูกค่ะ ไม่เหมือนกับตอนตั้งครรภ์ [...] ทว่าคุณหมอ
บางท่านอาจไม่ทราบข้อเท็จจริงนี้ [...] หรือ [...] เพราะเชื่อ
ว่านมแม่หมดประโยชน์แล้ว*” เป็นการให้นัยของความ
เชี่ยวชาญด้านนมแม่ของผู้เขียนที่มีเหนือกว่าแพทย์เจ้าของ
ไข้ โดยผู้เขียนได้แนะนำเว็บไซต์สำหรับตรวจสอบการใชยา
ด้วยตนเองว่าปลอดภัยต่อการให้นมหรือไม่ และจบบทความ
ด้วยประโยค “*ถ้าโชคร้ายแพ้นมผง ก็ทำให้ลูกป่วย บางราย
แพ้หนัก จนถึงขั้นแอดมิท*” ซึ่งเป็นการประกอบสร้างความ
หมายของนมผงว่ามีความเสี่ยงสูงมาก

สอดคล้องกับบทความจากโพสต์เมื่อวันที่
30 ธันวาคม 2562 เรื่องลูกอายุ 2.2 ขวบ อาเจียนและถ่าย
เหลว ร่วมกับมีน้ำมูกและไอมีเสมหะ โดยแม่ของเด็กเข้ามา
ขอคำตอบว่าควรให้เลิกนมแม่หรือไม่ เพราะเป็นคำแนะนำ
จากแพทย์เจ้าของไข้ว่ามีแลคโตสเยอะเกินไปส่งผลให้
ท้องเสีย แต่คุณหมอเจ้าของเพจให้คำตอบว่าควร
รับประทานนมแม่ต่อไป พร้อมกับเสริมว่าอาการไอมีเสมหะ
และน้ำมูกอาจเกิดจาก “*อาการแพ้นมวัวก็เป็นได้*” และ
บทความที่โพสต์วันที่ 23 ธันวาคม 2562 ซึ่งทิ้งท้ายว่า “*คุณ
แม่ทุกคนเป็นแม่ที่ดีที่สุดของลูก ไม่ว่าจะให้นมแม่หรือนมผง
เลี้ยงลูกให้สนุกและมีความสุขค่ะ*” ทว่าก่อนจะถึงประโยค
ดังกล่าวนี้ มีการกล่าวถึงการเลือก “*นมกระป๋องในกรณีที่ไม่
ได้ให้นมแม่*” ในบริบทที่พูดถึงอาการแพ้นมวัว แสดงให้
เห็นว่านมผงนั้นเป็นกรณีท้ายๆ ที่ควรเลือก เพราะมีความ
เสี่ยงสูง ตัวบทดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภัยของผลิตภัณฑ์จาก
นมวัวที่อาจส่งผลให้ลูกมีสุขภาพไม่แข็งแรง และแม่จะ
อนุญาตให้กินนมวัวได้ แต่ต้อง “*จับผิด*” อาการผิดปกติ ซึ่ง

มีการเอ่ยถึงก่อนหน้านี้ว่าเป็นอาการดังต่อไปนี้ “*นอนกรน
ขี้ตา ขี้จมูก หายใจเสียงดัง ครีตคราด ผื่นคันตามหน้า
แขนขา และลำตัว ถ่ายเป็นมูกเลือด ท้องผูก อาเจียน แหวะ
นมบ่อย ร้องโคลิค... ถ้ามีอาการเหล่านี้อย่าลืมนึกถึงภาวะ
แพ้นมวัว*” ซึ่งอาการเหล่านี้คุณแม่ที่กังวลจะมีโอกาสในการ
พบ “*อาการผิดปกติ*” ได้อย่างไม่ยากเย็น เท่ากับว่าถึงแม้จะ
อนุญาตให้กินนมผงได้ในกรณีจำเป็น แต่ระวังอาการแพ้ซึ่ง
อาจร้ายแรงมากกว่า แสดงให้เห็นว่านอกจากจะยกคุณค่า
ด้านโภชนาการและภูมิคุ้มกันโรคของน้ำนมแม่แล้ว ยังใช้
การเปรียบเทียบกับนมผงเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่า
ของน้ำนมแม่

จากการวิเคราะห์ ตัวบทของเพจ สุธีรา
เอื้อไพโรจน์กิจ ในช่วงระยะเวลาการโพสต์ตั้งแต่วันที่ 21
ธันวาคม 2562 ถึง 3 มกราคม 2563 พบว่า ผู้เขียนสื่อสาร
โดยการนำเสนอคุณประโยชน์ของนมแม่เกือบครบทุกด้าน
ยกเว้นด้านประโยชน์ส่วนตัวของแม่ โดยเน้นความหมาย
ของนมแม่ทั้งในมุมโภชนาการ การสร้างภูมิคุ้มกัน และ
ความอบอุ่นระหว่างแม่กับลูก ซึ่งความหมายของการเลี้ยง
ลูกด้วยนมแม่ในเพจนี้นี้คือการให้เข้าเต้า (breastfeeding)
แต่ก็ยังนำเสนอคุณประโยชน์ของน้ำนมแม่ โดยยังมองว่า
ผลิตภัณฑ์จากนมวัวเป็นคู่แข่งตรงข้าม เพราะอาจก่อให้เกิด
อาการแพ้ ซึ่งมีความเสี่ยงสูง คนให้ลูกกินนมผงเป็นเหยื่อ
ของการตลาด และนมผงทำให้สุขภาพเด็กไม่แข็งแรง ทั้งนี้
ไม่มีการพูดถึงการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในเชิงลบเลยแม้แต่ข้อ
เดียว ซึ่งผลกระทบที่ได้รับข้อมูลจากสนทนากลุ่มคือคุณแม่
บางท่าน เช่นแม่หมายเลขหกนั้นกล่าวว่า “*ตอนแรกคิดว่า
การเลี้ยงลูกเป็นสิ่งสวยงาม เหมือนอยู่ในทุ่งลาเวนเดอร์ ไม่
คิดเลยว่าต้องเผชิญกับความเจ็บตอนลูกดูด หัวนมแตก นม
เป็นฝี แล้วตอนนวดปั๊มน้ำนมนี้เจ็บยิ่งกว่าตอนคลอดลูกอีก*”
กล่าวคือการสื่อสารเฉพาะด้านติด้านเดียวนั้นส่งผลให้แม่ไม่
ทันเตรียมรับมือต่อความเจ็บปวดทางกายที่เกิดขึ้นขณะให้
นมแม่ และเมื่อผิดหวังก็อาจรู้สึกไม่ติดกับการให้นม

เพจ *นมแม่แฮปปี้* เจ้าของเพจคือ “*บี*” อธิบาย
เกี่ยวกับตนเองไว้ในเพจว่า “*แอดมินเพจนี้ไม่ใช่หมอนะ ชอบ
เรื่องนมแม่ อินมากกับทุกเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์แม่และ
มนุษย์ลูก ประทับใจความมหัศจรรย์และความเสียสละของ
เพศแม่ ฯลฯ เกือบจะให้นมแม่ไม่ได้ แต่สุดท้ายก็ให้นมได้
นาน 2 ปี 8 เดือน จนลูกเลิกกินนมไปเองค่ะ*” แม้จากกลุ่ม

ตัวอย่างเห็นว่าพวดังกล่าวมีสถานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ แต่จะสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แบบค่อนข้างจะสุดโต่ง คล้ายเพจ *สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ* แต่เมื่อพิจารณาจากตัวบทในโพสต์จะพบว่า ผู้เขียนมีการออกตัวว่าไม่สุดโต่ง คือไม่ได้ต่อว่าแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมผสม แต่จะใช้วิธีกล่าวถึงข้อเสียของการไม่ได้เข้าเต้า

ด้วยความที่ไม่ใช่แพทย์ พวดังกล่าวไม่ได้เน้นสื่อสารด้วยข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ แต่จะใช้แนวทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องของความรู้สึก เช่น ความรัก ความอบอุ่นเป็นหลักในการสื่อสาร ดังโพสต์เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2562 ที่ว่า “นมแม่คืออาหารที่ดีที่สุดสำหรับทารกก็จริง แต่อย่าลืมหักและให้เวลาลูกมากๆ” ทั้งนี้จากการตรวจสอบจะพบว่า ผู้เขียนผลิตซ้ำบทบาทหน้าที่ของแม่ว่าต้องเป็นผู้เสียสละอยู่บ่อยครั้ง ดังเช่นในข้อความ “ชีวิตแม่คือการเสียสละค่ะ [...] หน้าที่แม่ ไม่จบที่ลูกโตค่ะ แต่เราจะทำหน้าที่นี้ต่อไป จวบจนลมหายใจสุดท้ายของแม่นะคะ” (27 ธันวาคม 2562) “ให้ลูกดูนมจนกระทั่ง มือแบ แขนตก ปวดเปื่อย คือ กินอิ่มแน่นนอนคะ” (23 ธันวาคม 2562)

พจนมแม่แสบปึกกล่าวถึงประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างครบถ้วนโดยเน้นย้ำทั้งในแง่โภชนาการ ภูมิคุ้มกัน ความประหยัด และความอบอุ่นจากสัมผัส ซึ่งเป็นความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากการให้เข้าเต้า (breastfeeding) แต่ก็เพิ่มความหมายเรื่องบทบาทหน้าที่ของแม่ผู้ที่ต้องเสียสละ อดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ ในการให้นมแม่ ถึงจะไม่ได้กล่าวถึงความเจ็บปวดหรือความลำบากในการให้นมแม่โดยตรง ผู้วิจัยพบว่าพ่อนี้สร้างความหมายโดยนัยว่า แม่จำเป็นต้องเสียสละ การให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่คือการเสียสละ ดังนั้นแม่ที่ไม่ได้ให้นมแม่คือแม่ที่เสียสละไม่พอ เท่ากับว่าไม่ใช่แม่ที่ดี

จากการสนทนากลุ่ม คุณแม่ 1 ใน 6 คนที่ติดตามพ่อนี้เป็นแม่ที่ให้นมผสม คุณแม่หมายเลขหนึ่งเล่าว่าให้นมผสมตั้งแต่วัยแรกเกิด ด้วยสาเหตุว่าเด็กตัวเหลือง และตนเองยังไม่ให้นมเด็กจำเป็นต้องได้รับสารอาหารเพื่อขับสารเหลือง จึงให้นมผง และหลังจากนั้นจึงให้นมผสมร่วมกับนมแม่มาตลอดถึงแม้ว่าจะพ้นภาวะตัวเหลืองแล้ว โดยใช้วิธีการปั๊มนมใส่ขวดไม่ได้ให้เข้าเต้า “อย่าว่าเรานะ คือที่ไม่ได้ให้เข้าเต้าเพราะ

ปวดแขนมากตอนอุ้ม เพราะลูกตัวหนัก เลยปั๊มใส่ขวดอย่างเดียว” คุณแม่ท่านนี้รับเอาความหมายว่านมแม่ดี แต่เป็นการรับมาแบบต่อรองความหมาย คือรับว่านมแม่คุณค่าทางโภชนาการและภูมิคุ้มกัน แต่ในส่วนของสายสัมพันธ์จากการให้ดูดจากเต้านั้นไม่ได้มองว่าสำคัญ อีกทั้งมองว่าการให้นมแม่ร่วมกับนมผงนั้นไม่ได้เลวร้ายอะไร เพราะปรึกษาเพื่อนสนิทที่มีปัญหาเรื่องการให้นมแม่ แล้วให้นมผงร่วมด้วยแล้วลูกก็ไม่ได้ป่วยดังที่เคยได้รับข้อมูลมา แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ตรงที่ได้รับ กับคำแนะนำจากแพทย์และคนใกล้ชิดทำให้เลือกปฏิบัติวิธีนี้ ถึงกระนั้นการเริ่มต้นประโยคด้วยคำว่า “อย่าว่าเรานะ” ขณะพูดในกลุ่มสนทนาแสดงให้เห็นว่า มีความรู้สึกถึงแรงกดดันจากสังคมต่อบทบาทหน้าที่ของความเป็นแม่ที่ควรจะต้องเสียสละความสบายส่วนตัวเพื่อลูก

เพจเลี้ยงลูกตามใจหมอ โดย ผศ.นพ. วรวุฒิ เขยประเสริฐ หลังจากที่เจ้าของเพจซึ่งเป็นกุมารแพทย์และอาจารย์แพทย์มีลูกชายคนแรก จึงเป็นการบอกเล่าในมุมวิชาการและประสบการณ์ในขณะเดียวกัน โดยใช้วิธีการสื่อสารแบบติดตลก มีมุกสอดแทรกไปกับข้อมูลทางวิชาการ ทำให้ถึงแม้เพจนี้เกิดทีหลังสองเพจที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ แต่มียอดผู้ติดตามกว่า 4 แสนบัญชีแล้ว โดยเจ้าของเพจแนะนำตัวเองว่าเป็น “เพจที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพเด็กและการเลี้ยงลูกแบบสายกลาง ที่ “ถูกต้อง” และ “จริง” ที่สุดตามข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ในปัจจุบัน” จากตัวบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เจ้าของเพจสร้างความแตกต่างจากเพจอื่น ๆ ด้วยการนำเสนอ “ทางสายกลาง” ซึ่งมีนัยตอบโต้เพจที่มีชื่อเสียงมาก่อนหน้านี้ ในกรณีนี้สอดคล้องกับแม่หมายเลขห้า ที่กล่าวว่า “ตอนตามเพจป้าหมอ¹ เครียดมาก ทำตามทุกอย่าง แต่เครียดเกินไป เลยมาตามเพจหมอวิน² ก็สบายใจขึ้น ทำตามได้ง่ายกว่า ไม่สุดโต่ง” และแม่หมายเลขหนึ่งที่ว่า “หมอวินเคยโพสต์ว่า นมแม่ที่ดีที่สุด แต่นมผงก็ไม่ใช่ว่าพิษ ประโยชน์นี้ปลดล็อกเลย”

นอกเหนือจากข้อความดังกล่าว ยังมีการโต้แย้งคอร์สเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่จัดขึ้นโดยเอกชนโดยกล่าวว่า “[...] ไม่แน่ใจในการให้นมปรึกษาคลินิกนมแม่ใกล้บ้านได้เลยจะ อย่าไปลงคอร์สอะไรแปลกๆ ที่จ่ายเงินราคาแพงแล้วอาจจะได้ชีทมาชุดหนึ่ง พร้อมกับทำให้นมนมและ

¹ หมายถึง เพจ สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ

² หมายถึง เพจ เลี้ยงลูกตามใจหมอ

ความเชื่อประหลาดๆ กลับมาครับ” (โพสต์เมื่อ วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2563)

ทั้งนี้ในเพจจะเน้นเรื่องการเลี้ยงลูกไม่น้อยไปกว่าการให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยในเรื่องเกี่ยวกับนมแม่นั้นมีการนำเสนอในเชิงให้ทางเลือกกับแม่มากกว่าที่จะใช้วิธีการสื่อสารแบบบังคับ โดยวิธีการสื่อสารแบบใช้มุกตลกผสมกับข้อมูลทางวิชาการนั้นทำให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าเป็นพอใจกับเพจเลี้ยงลูกตามใจหมอที่สุด

“นมแม่หลัง 1 ขวบไม่มีประโยชน์แล้ว ไปกินนมผงดีกว่า น้ำหนักจะได้ขึ้น”...

ประโยคบาดใจหมอที่ส่งเสริมนมแม่และคุณแม่วัยสาวนมแม่ทั้งหลายที่ฝาด่านอรหันต์ 6 เดือนมาแล้วลากยาวมาเกิน 1 ปี ... ได้แต่ทำหน้าที่เหมือนหน้าโปสเตอร์ How to thing ที่จี้ยืมก็ยืมไม่ออก [...]

หากให้พ่อหมอตบประโยคนี้ พ่อหมอดคงแนะนำให้คุณแม่ว่า “ข้อมูลค่อนข้างคลาดเคลื่อนไปเยอะเลยนะคุณ UNICEF กับองค์การอนามัยโลกเขาบอกว่า นมแม่ให้ได้ยาวๆ ถึง 2 ขวบหรือนานกว่านั้นก็ยังได้นะคุณ คู่กับอาหาร 3 มื้อ สมุดสุขภาพของไทยก็พูดเหมือนกับสากลเป๊ะเลยนะคุณ แปลกจังเลยไม่เห็นมีใครบอกให้เลิกนมแม่หลังขวบนี้คะ มีแต่คุณน้านี้แหละค่ะที่บอก [...]

(โพสต์เมื่อ วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2562)

ตัวบทนี้ไม่เพียงแต่นำเสนอข้อดีต่าง ๆ ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งรวมถึงโภชนาการ ภูมิคุ้มกัน ความอบอุ่น และความประหยัด ยังพูดถึงข้อดีของน้ำนมแม่ในด้านโภชนาการ ด้วยข้อมูลทางการแพทย์ จึงเป็นกลวิธีที่ส่งเสริมความรอบด้านของข้อมูล โดยที่ยังสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่

จากการศึกษาเพจเฟซบุ๊กที่ทรงอิทธิพลทั้งสาม จะพบความเหมือนและความแตกต่างดังนี้ เพจเฟซบุ๊กทั้งหมดล้วนสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในแง่ของส่งเสริมการเข้าเต้า (breastfeeding) และนำเสนอคุณประโยชน์ของนมแม่ในแต่ละด้านเช่นกัน โดยเจ้าของเพจแสดงตัวถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนมแม่ ไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญในฐานะวิชาชีพซึ่งมีองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์หรือใช้ประสบการณ์ส่วนตัวซึ่งสามารถให้คำแนะนำได้ในฐานะผู้ที่เคยผ่านมาก่อน

โดยเพจ สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ จะใช้ข้อมูลทางการแพทย์เป็นหลักและเสริมด้วยประสบการณ์ส่วนตัวของความเป็นแม่ในการการนำเสนอข้อดีของน้ำนมแม่ โดยไม่กล่าวถึงข้อเสียแม้แต่ประการเดียว ถึงแม้ได้โจมตีนมผงโดยตรง แต่ใช้วิธีการอธิบายข้อเสียต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหากใช้นมผงทำให้ผู้เป็นแม่หวาดระแวงหากจะใช้ผลิตภัณฑ์แทนนมแม่ ส่วนเพจนมแม่แปบีนั้นสื่อสารในเชิงสังคมศาสตร์แบบมีอโพรให้คำแนะนำแก่แม่มีอใหม่ เน้นประกอบสร้างความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ว่าเป็นหน้าที่ของแม่ผู้ที่ต้องเสียสละเพื่อลูก ตอกย้ำความหมายว่าถ้าหากไม่ได้ให้นมแม่ก็จะถือว่าเป็นแม่ที่ไม่สมบูรณ์ และเพจเลี้ยงลูกตามใจหมอนำเสนอด้วยองค์ความรู้ทางการแพทย์ โดยไม่ได้มุ่งผลิตซ้ำอุดมการณ์ “ความเป็นแม่” จึงประกอบสร้างความหมายว่านมแม่ดีที่สุด แต่สามารถยืดหยุ่นได้ตามข้อจำกัดของแต่ละปัจเจกบุคคล

จากการสนทนากลุ่มนั้น แม่ส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าเป็นพอใจกับเพจเลี้ยงลูกตามใจหมอมากที่สุด แสดงถึงการเลือกเชื่อแหล่งสารที่เข้ากับกรอบอุดมการณ์ของตนเองมากที่สุด โดยจะเลือกติดตามเพจที่ตนเองรู้สึกสบายใจ ไม่กดดัน อย่างไรก็ตาม ความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากภาครัฐ นโยบาย กฎหมาย และการนำเสนอของสื่อหลักนั้นยังคงเน้นไปที่ “น้ำนมแม่” เน้นการให้เข้าเต้า ด้วยการนำเสนอคุณประโยชน์ต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านโภชนาการของตัวน้ำนม และสร้างความหมายให้ “นมผง” อยู่ชั่วตรงข้ามที่คอยบ่อนทำลาย “สุขภาพของลูก” และ “ความเป็นแม่” ให้ลดคุณค่าลงไป

อภิปรายผลการวิจัย

แหล่งสาร

การสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในปัจจุบันไม่ได้เกิดจากภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งเท่านั้น ถึงจะมีหน่วยงานในกำกับของรัฐอย่างมูลนิธิศูนย์นมแม่ ซึ่งทำงานภายใต้กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขที่ผลักดันนโยบายดังกล่าว จากการจัดประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติ ที่จัดขึ้นทุก ๆ 2 ปี ประชาสัมพันธ์ด้วยกิจกรรม เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ แต่ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้แต่ละภาคส่วนรวมถึงปัจเจกบุคคล มีการตื่นตัวในประเด็นนี้ โดยได้

ตีความหมายและร่วมประกอบสร้างความหมายและนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ

หากมองการสื่อสารวรรณคดีเลี้ยงลูกในฐานะวาทกรรม (discourse) จะพบว่าใช้กรอบความรู้ (episteme) ด้านต่าง ๆ ในการสร้างความหมาย ประกอบด้วยกรอบความรู้วิทยาศาสตร์ในการให้ข้อมูลเรื่องโภชนาการและการสร้างภูมิคุ้มกัน กรอบความรู้เศรษฐศาสตร์ในการกล่าวถึงความประหยัด และกรอบความรู้มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในการผลิตซ้ำบทบาทหน้าที่ความเป็นแม่ และด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างแม่กับลูก

สำหรับแหล่งสารที่ทำหน้าที่สื่อสารเรื่องดังกล่าว นั้นอาจถือได้ว่าเพจเฟซบุ๊กของผู้เชี่ยวชาญมีอิทธิพลสูงต่อการประกอบสร้างความหมายของแม่ เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญเปรียบเสมือนร่างทรงของวาทกรรมและใช้อำนาจนั้นเสริมกำลังให้วาทกรรมทวีพลังยิ่งขึ้น จนการรณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในปัจจุบันบางครั้งถูกตีความหมายในทางลบและเรียกเป็น “ลัทธินมแม่” (พนัชร พงมุล, 2554; พรธรวดี ประยงค์, 2562) อย่างไรก็ตาม ในมิติของการครองอำนาจน่าจะพบว่าวรรณคดีไม่ได้เกิดจากการสื่อสารจากเพียงทางเดียว แต่เป็นเครือข่ายการสื่อสารจากทั้งกลไกด้านการปราบปรามและการสร้างความยินยอมพร้อมใจ โดยกลไกด้านแรกนั้นจะรวมไปถึงระดับนโยบายจากภาครัฐ กฎหมายควบคุมการตลาดผลิตภัณฑ์เลี้ยงทารกแทนนมแม่จากการผลักดันจากองค์กรไม่แสวงหากำไร ไปจนถึงระดับตัวบุคคลทั้งที่ได้รับหน้าที่ในการสื่อสารจากต้นสังกัด เช่น แพทย์ พยาบาล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดารานักแสดงหรือผู้มีชื่อเสียงที่ได้รับการว่าจ้าง และกลไกอีกด้านหนึ่งคือองค์กรและปัจเจกบุคคลที่ได้รับการประกอบสร้างความหมายด้วยความยินยอมซึ่งอาจจะเป็นคนกลุ่มเดียวกับที่กล่าวข้างต้นหรือไม่ก็ได้ เช่น แพทย์ พยาบาล นักการสื่อสาร นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีชื่อเสียง ดารานักแสดง เพื่อน ญาติ และครอบครัวของผู้เป็นแม่ ทั้งที่สื่อสารกันในโลกกายภาพและโลกเสมือน การสื่อสารการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงนับได้ว่าเป็นอุดมการณ์หรือวาทกรรมชุดหนึ่งที่มีการประกอบสร้างความหมายตามอุดมการณ์หลัก การผลิตซ้ำ ตลอดจนต่อรองหรือต่อต้านความหมายซึ่งพิเคราะห์ได้ตามกรอบการเข้ารหัสและถอดรหัสความหมายของ Stuart Hall

การประกอบสร้าง เข้รหัสและถอดรหัสความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

การสื่อสารวรรณคดีเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นการสร้างความหมายตามอุดมการณ์หลักว่า “นมแม่ดีที่สุด” ด้วยการเสนอคุณประโยชน์ทั้ง 5 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย (1) ด้านโภชนาการ (2) ด้านภูมิคุ้มกัน (3) ด้านความอบอุ่น (4) ด้านประโยชน์ต่อตัวแม่ และ (5) ด้านความประหยัด ด้วยวิธีการนำเสนอเปรียบเทียบกับนมผงว่านมแม่นั้นมีคุณค่าเหนือกว่า ซึ่งเป็นการใช้วิธีการประกอบสร้างความหมายด้วยแนวคิดคู่ตรงข้าม ดังนั้นสัญลักษณ์ที่ผูกกับนมแม่จะถูกสร้าง (signification) ให้มีคุณค่ามากกว่าสัญลักษณ์ที่อยู่ฝั่งนมผง ผลกระทบที่ตามมาคือการสร้างความหมายว่าแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นมีความรู้เท่าทันสื่อ เลือกในสิ่งที่ดีที่สุดให้กับลูก เพราะทำให้ลูกแข็งแรงและฉลาด ในขณะที่แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมผงนั้นเป็นเหยื่อการตลาด ทำให้ลูกไม่แข็งแรงและไม่มีการพัฒนาทางสมองที่ดี

ดังนั้น “การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่” จึงสามารถถูกถอดรหัสออกเป็น 2 ความหมายโดยนัยประหวัด (connotations) ได้ดังนี้:

1. การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากการให้เข้าเต้า (breastfeeding)
2. การเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ (breastmilk) ซึ่งสามารถให้ได้จากการปั๊มนมป้อนจากขวดหรือการรับน้ำนมแม่จากบุคคลอื่น

จากการสนทนากลุ่มพบว่า คุณแม่ส่วนใหญ่จากกลุ่มสนทนาจะตีความตามอุดมการณ์หลัก (preferred meanings) ด้วยความเชื่อมั่นว่านมแม่ดีที่สุด และความตั้งใจในการให้นมแม่ตั้งแต่แรก โดยส่วนใหญ่ถอดรหัสความหมายโดยนัยประหวัดการให้เข้าเต้าคือดีที่สุด ซึ่งเป็นกลุ่มที่สามารถให้นมแม่ได้อย่างไม่มีปัญหา เช่น แม่หมายเลขแปดพูดอย่างชัดเจนว่า “ลูกคนโตอายุ 11 ขวบ เกิดกับแฟนคนเก่าขณะยังไม่พร้อม ให้นมแม่เฉพาะ 1 เดือนแรก หลังจากนั้นแยกกันอยู่กับแฟนและเอาลูกให้แม่ (ยายของเด็ก) เลี้ยง จึงให้นมผงแทนนมแม่” เธอเล่าโดยที่รู้สึกผิดว่าไม่ได้นมแม่โดยตลอด เพราะผลที่เกิดขึ้นคือลูกป่วยบ่อย “ตอนนั้นหนูยังเด็ก” คำพูดดังกล่าวแสดงถึงความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งเมื่อเทียบกับปัจจุบัน หลังจากมีลูกอีก 2

คนกับสามีมใหม่ คนโตอายุสี่ขวบครึ่ง และคนเล็กสองขวบครึ่ง ทั้งสองกินนมแม่แล้ว ให้จากเต้าโดยไม่ใช้การปั๊มนม เธอเล่าด้วยน้ำเสียงภาคภูมิใจว่า “คนเล็กยังให้นมแม่อยู่ คนโตบางทีเห็นน้องกินก็มาขอกินด้วย แต่บ่นว่าไม่อร่อย หนูให้กินเต้าตลอด หิวเมื่อไรก็เปิดเต้าให้กินเลย ไม่เห็นจะต้องอาย” คุณแม่ท่านนี้ยอมรับว่าไม่ได้หาข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แต่รู้วามแม่ดีที่สุด โดยเฉพาะด้านภูมิคุ้มกันของเด็ก เพราะ “ลูกสองคนไม่เคยป่วยเลย ฉลาดด้วย ไม่เหมือนคนแรก ป่วยบ่อย เป็นภูมิแพ้” เช่นเดียวกับคุณแม่หมายเลขสี่ที่บอกว่า “รู้สึกมีความสุขที่ได้ให้เต้า เพราะได้เห็นหน้าเขา มันมีความสุขบอกไม่ถูก พอตอนหลังที่ต้องไปทำงานแล้วให้ลูกกินจากขวดรู้สึกแย่ กลัวเขาติดขวดนมมากกว่าเต้าเรา”

คุณแม่ที่มีการให้นมแม่จากการเข้าเต้าหรือมีปริมาณน้ำนมมากนั้นมีข้อสังเกตว่า พวกเธอจะสื่อสารเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสื่อออนไลน์ด้วย โดยแม่หมายเลขสองโพสต์รูปน้ำนมสต็อกของตัวเองซึ่งเก็บได้ปริมาณรวมแล้วสองตู้แช่แข็งเฟซบุ๊ก “ไม่ได้โพสต์เพื่อจะอวดใครนะ แต่ทำเพื่อให้กำลังใจคนที่นมน้อยว่าถ้าขยันปั๊มเดียวก็ได้ อยากให้คนรู้ว่าแม่ทุกคนถ้าตั้งใจทำได้” และแม่หมายเลขแปดเคยโพสต์รูปขณะให้ลูกเข้าเต้า บอกว่า “อยากบันทึกความอบอุ่นระหว่างแม่กับลูก”

สองกรณีแสดงให้เห็นว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นเติมเต็มความเป็นแม่ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจจนอยากที่จะนำเสนอให้คนอื่นได้เห็น ด้านหนึ่งคือภาพความผูกพันระหว่างแม่กับลูก อีกด้านหนึ่งคือความสามารถในการผลิตน้ำนมในปริมาณที่เหลือเฟือ โดยในกรณีหลังนี้เริ่มจะให้ความหมายกับน้ำนมในระดับเดียวกับการให้เต้าเต้านั้นส่วนแม่ที่ให้นมผสมเป็นหลักทั้งสองคนนั้น จะเน้นการสื่อสารถึงความน่ารักน่าเอ็นดูของลูก ซึ่งเป็นการสื่อถึงความสามารถในการเลี้ยงดู แทนที่จะเป็นความสามารถในการการผลิตน้ำนม ตรงนี้แสดงให้เห็นว่า ถึงเจ้าตัวทั้งคู่จะย่ำว่า “การให้นมผสมไม่ใช่เรื่องผิด” แต่ก็ไม่ใช่เป็นความภาคภูมิใจที่จะนำเสนอ โดยใช้วิธีไปให้ความสำคัญกับประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงลูกมากกว่าการให้นม อย่างไรก็ตามทั้งสองคนนี้ก็มิช่วงหนึ่งที่พยายามจะให้นมแม่ล้วน แต่ไม่สามารถให้นมแม่ล้วนได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้:

1. **ความจำเป็นทางร่างกาย** แม่ที่มีนมไม่พอ แม่ที่มีอุปสรรคทางกายภาพที่ไม่สามารถให้นมได้ เช่นมีโรคประจำตัว หรือความเจ็บปวดทางร่างกาย

2. **ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ** แม่ที่จำเป็นต้องทำงานหารายได้ บางครั้งไม่สามารถให้นมได้ตามเวลาจึงทำให้น้ำนมหมดน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

3. **ความจำเป็นทางสังคม** แม่ที่มีลูกในขณะที่ยังไม่พร้อม ต้องฝากญาติเลี้ยงในขณะที่ตนเองต้องเรียนหนังสือ ต้องปิดบัง หรืออยู่คนละที่กับลูก

แม่ที่ต้องให้นมผสมเช่น แม่หมายเลขหนึ่งและแม่หมายเลขหกกล่าวเจือเสียดว่า เป็นความจำเป็นที่ต้องตัดสินใจให้นมผสม ในกรณีแม่หมายเลขหนึ่งคือลูกตัวเหลืองจำเป็นต้องได้รับน้ำนม ส่วนกรณีแม่หมายเลขหกนั้นเป็นเพราะลูกร้องมาก ทั้งสองได้รับการรับรู้ว่าจากสามีและญาติว่าให้นมผสมดีกว่า ถึงแม้จะตั้งใจแน่วแน่แต่แรกว่าจะให้นมแม่ แต่ท้ายสุดก็ตัดสินใจให้นมผสมเสริมไป และหลังจากนั้นก็ใช้นมผสมมาโดยตลอด ถึงแม้จะมีช่วงหนึ่งที่พยายามให้นมแม่ แต่ก็จะมีเหตุให้จำเป็นต้องเสริมด้วยนมผง

ในกรณีนี้พบว่าเป็นการถอดรหัสความหมายแบบต่อรองทางอุดมการณ์ ให้ความหมายการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยเข้าใจคุณประโยชน์ของนมแม่ครบทุกด้าน แต่ให้ความสำคัญกับ “การเลี้ยงลูก” มากกว่า “น้ำนมแม่” และน้ำนมแม่นั้นสามารถให้ร่วมกับนมผงได้ อย่างไรก็ดี แม่ที่ให้นมผสมจากสนทนากลุ่มนั้นให้ผสมเพราะความจำเป็น และได้รับการอนุญาตจากแพทย์ ญาติ เพื่อน หรือสามี ก่อนตัดสินใจ

ผู้วิจัยไม่พบการตีความหมายแบบต่อต้าน (oppositional decoding) ปฏิเสธว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หรือความหมายว่านมแม่นั้นดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นในกลุ่มสนทนาและตัวบทในช่องทางต่าง ๆ มีเพียงคำกล่าวของญาติผู้ใหญ่ ซึ่งแม่หมายเลขหกบอกว่าเธอเองก็ “โตมาด้วยนมผง” ไม่มีการสื่อสารที่บ่งชี้ว่านมผงหรืออาหารเลี้ยงทารกที่อายุไม่เกิน 6 เดือนชนิดอื่น ๆ ดีกว่านมแม่แต่อย่างใด

ข้อมูลจากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าแม่ทุกคนจากกลุ่มตัวอย่างเชื่อว่านมแม่ดีที่สุด ทารกตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือนควรได้รับนมแม่เท่านั้น และเชื่อว่าสารอาหารที่นมผงมีนั้นไม่สามารถเทียบเท่านมแม่ นมผงไม่ใช่อาหารเสริมสำหรับทารกวัยแรกเกิดจนถึง 6 เดือน จึงตรงกับเนื้อหา

หลักของการรณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ถึงสารอาหารต่าง ๆ ที่ใส่เพิ่มในนมผง อาทิ DHA และ Alpha-Lactalbumin นั้นไม่ได้เป็นปัจจัยที่จะส่งผลให้แม่เลือกผลิตภัณฑ์แทนนมแม่ หากแต่ที่ต้องเลือกใช้นั้นเป็นเพราะความจำเป็นด้านต่าง ๆ เท่านั้น เช่น นมแม่ไม่พอ ไม่มีโอกาสได้อยู่กับลูกเพราะต้องทำงานต่างถิ่น และอาการแพ้แม่ของลูก

นอกจากผลด้านหนึ่งของการประกอบสร้างความหมายโดยเน้นที่น้ำนมแม่จะผลักให้แม่ที่มีปัญหาในการให้นมต้องไปอยู่ชายขอบแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามีแม่อีกจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มเฟซบุ๊กนมแม่แบ่งปัน (www.facebook.com/groups/NommaeSharing) มีลักษณะการถอดรหัสความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ที่ตัวน้ำนมแม่เพียงอย่างเดียว

การถอดรหัสความหมายเฉพาะที่ตัวน้ำนมแม่

เฟซบุ๊กกรุ๊ป นมแม่แบ่งปัน เป็นกลุ่มปิด ก่อตั้งช่วงกลางปี 2556 มีจำนวนสมาชิกกว่า 35,000 บัญชี ซึ่งถือว่ามีจำนวนสมาชิกมากกว่ากลุ่มแบ่งปันนมแม่กลุ่มอื่นๆ ในเฟซบุ๊ก โดยเปิดรับเฉพาะสมาชิกที่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ดูแลเพจโดยต้องตอบคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ (1) การรับทราบว่าจะไม่อนุญาตให้มีการซื้อ-ขายสินค้า (2) การบอกเหตุผลว่าเข้ากลุ่มเพื่ออะไร ให้หรือรับบริจาค และ (3) การยอมรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากน้ำนมทั้ง “ความสะอาดในการเก็บน้ำนม เชื้อโรคที่มองไม่เห็น หรือการแพ้อาหารที่ผ่านทางน้ำนม” โดยในหน้า “เกี่ยวกับ” นั้น ข้อแรกมีคำเตือนแล้วว่า “ความเสี่ยงของการรับน้ำนมบริจาค (เลวร้ายที่สุดคืออาจติด HIV ได้นะคะ)” แม้กระนั้นก็ตามจะพบว่าเมื่อผู้เข้ามาขอรับบริจาคและให้บริจาค โดยผู้ให้บริจาคมักจะบอกถึงข้อมูลส่วนตัวเช่น อายุ โรคประจำตัว พฤติกรรมการกิน ปริมาณน้ำนมที่จะบริจาค และข้อตกลงเรื่องสถานที่และวิธีการรับน้ำนม ซึ่งในบางรายถึงจะไม่มีค่าใช้จ่าย แต่ก็มีมีการแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของเช่นผ้าอ้อมสำเร็จรูป ซึ่งในแต่ละการโพสต์บริจacksonนั้นจะมีผู้เข้ามารับ เช่นเดียวกับการโพสต์ขอรับบริจacksonก็จะมีผู้เข้ามาเสนอให้บริจาค อย่างไรก็ตามในจำนวนโพสต์ที่พบนั้น มีโพสต์หนึ่งที่น่าสนใจว่า “ขอรับบริจาคนมแม่ พิกัด ตัวเมืองสุราษฎร์ธานีคะ เอาไปให้เด็ก

กำพร้า ผาแผดคะ (โพสต์เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2562 เวลา 13:08 น.)

โพสต์นี้ยังไม่มีผู้เข้ามาตอบ ทว่าสิ่งที่แสดงให้เห็นคือนอกจากรับความหมายว่านมแม่ดีที่สุดแล้ว ยังแทรกกรอบอุดมการณ์ความ “ใจบุญ” รับน้ำนมแม่จากบุคคลอื่นเพื่อนำไปให้เด็กกำพร้า ตรงนี้ชี้ให้เห็นว่าแม่ส่วนหนึ่งยึดความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เฉพาะตัวน้ำนมแม่ โดย ศิวพร รัตนคำแปง (2562) ให้ทัศนะว่าน่าจะเป็นเพราะเขาคิดว่านมแม่ก็น่าจะเหมือนนมวัวที่วางขาย คือเชื่อว่านมแม่ของทุกๆ คนนั้นมีคุณภาพเหมือนกันทั้งหมด ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า แม่กลุ่มดังกล่าวสร้างความหมายให้กับนมผงว่ามีความเสี่ยงยิ่งกว่านมแม่ สอดคล้องกับรูปประกอบหน้าโปรไฟล์ของเพจนมแม่แบ่งปันที่มีข้อความ “นมแม่แบ่งปัน” ทางเลือกสำหรับคุณแม่ที่ **ไม่สามารถ** เลี้ยงลูกด้วยนมตนเองได้ และ สมัครใจรับ “ความเสี่ยงของนมบริจาค” แทน “ความเสี่ยงของนมผสม” แม้ทุกคนควรมี “สิทธิ” ที่จะเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุดสำหรับลูกของตัวเองโดย “ได้รับข้อมูล” อย่างรอบด้าน ขอผลักดันให้มี “ธนาคารน้ำนม” อย่างพอเพียง เพื่อให้เป็นทางเลือกสำหรับคุณแม่ที่ไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองได้” (นมแม่แบ่งปัน, 2562) ควบคู่ไปกับการยกบทความที่กล่าวถึงสารปนเปื้อนที่อยู่ในนมผงแล้วส่งผลต่อสุขภาพของทารกมาใช้ประกอบการผลิตสร้างความหมาย นับว่าเป็นการชูคุณค่าของน้ำนมแม่และลดคุณค่าของนมผงตามแนวคิดคู่ตรงข้ามอีกครั้งหนึ่ง

พื้นที่สื่อออนไลน์จึงนับเป็นพื้นที่สำคัญที่ความหมายต่าง ๆ เข้ามาปะทะสังสรรค์กัน แต่ทว่าแต่ปัจเจกบุคคลย่อมจะมีการถอดรหัสความหมายแตกต่างกัน รวมถึงมีแนวโน้มว่าจะเลือกใช้สื่อตามที่ตนพึงพอใจและตอบสนองกรอบอุดมการณ์ของตัวเอง นั่นหมายความว่าลำพังสื่อออนไลน์ช่องทางเดียว ไม่ว่าจะเป็นจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ยังไม่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนการสื่อสารรณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างรอบด้าน จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมจะร่วมกัน “ประสานเสียง” ให้ว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สำคัญสำคัญไม่ได้อยู่ที่น้ำนมแม่เท่านั้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การสื่อสารเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในปัจจุบันมุ่งให้ความสำคัญกับน้ำนมแม่เป็นอย่างมาก ด้านหนึ่งคือทำให้แม่รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของน้ำนมแม่ในแง่โภชนาการ ภูมิคุ้มกัน ความประหยัด โดยผ่านการประกอบสร้างความหมายแบบคู่ตรงข้าม ให้นมแม่อยู่ฝั่งดี และนมผงอยู่ฝั่งตัวร้ายอันถือกำเนิดจากการตลาดของบริษัทผู้ผลิตนมผง หลอกลวงผู้บริโภคให้เชื่อว่านมผงดีกว่านมแม่ เพราะมีสารอาหารต่าง ๆ อาทิ DHA, อัลฟาแลกตลูมิน และธาตุเหล็กที่สามารถเติมลงไปได้มากกว่านมแม่ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้จากการทำสนทนากลุ่มบ่งชี้ว่าไม่มีแม่คนใดในกลุ่มตัวอย่างที่รับความหมายที่โฆษณาประชาสัมพันธ์จากบริษัทนมผงสื่อสาร พวกเธอทั้งหมดเชื่อว่านมแม่ดีที่สุด และถ้าเป็นไปได้จะให้นมแม่เพียงอย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของลูกน้อย เฉพาะในกรณีที่จำเป็นเท่านั้นจึงจะให้นมผง

ความหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกจากการให้ลูกเข้าเต้านั้นอาจหล่นหายไประหว่างทาง ซึ่งเพจเฟซบุ๊กนมแม่แบ่งปันเป็นประจักษ์พยานของการไม่ได้ถอดรหัสความหมายในด้านนี้แม่จำนวนหนึ่งที่มีน้ำนมไม่พอ³ เลือกมารับบริจาคนมแม่จากผู้อื่นเพื่อให้ลูกตนเอง (รวมถึงมีการนำไปบริจาคต่อ) แทนที่จะใช้นมผง เพราะเชื่อในคุณประโยชน์ที่นมแม่มีมากกว่าตลอดจนความเชื่อว่านมผงหรือผลิตภัณฑ์เลี้ยงทารกอื่น ๆ อาจมีความเสี่ยงมากกว่านมบริจาคด้วยซ้ำไป ซึ่งข้อมูลจากทางการแพทย์ในปัจจุบันบ่งชี้ว่าการบริจาคและรับบริจackson น้ำนมแม่โดยไม่ผ่านการตรวจกรองจากองค์กรทางการแพทย์อาจเป็นอันตรายต่อทารกได้ทั้งจากโรคที่ตรวจพบได้ในปัจจุบันหรือเชื้อโรคที่แอบแฝง

นอกจากนี้การประกอบสร้างความหมายด้วยวิธีการที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นการสร้างความหมายให้แม่ที่ไม่สามารถให้นมได้ต้องกลายเป็นแม่ที่ไม่สมบูรณ์และการ

นำเสนอเฉพาะข้อดีของน้ำนมแม่ ไม่เพียงแต่จะทำให้การตีความหมายเป็นการให้ความสำคัญเฉพาะน้ำนมแม่แล้ว ยังเป็นการทำให้แม่ไม่มีโอกาสในการเตรียมตัวรับสิ่งที่อาจจะประสบ เช่น ความเจ็บปวดทางร่างกาย จากการให้นม ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการผิดหวังต่อการส่งเสริมเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ดังนี้

1. สื่อสารณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ควรสื่อสารเพื่อสนับสนุนการให้เข้าเต้านมมากกว่าจะมุ่งเน้นเฉพาะคุณประโยชน์ของน้ำนมแม่
2. ไม่จำเป็นต้องหลักให้ความหมายของนมผงว่าเป็นตัวร้าย แต่สามารถใช้ได้ในกรณีที่จำเป็น
3. สำหรับการสื่อสารจากภาครัฐรวมถึงภาคประชาสังคมนั้น นอกจากการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แล้ว ควรสื่อสารแนวทางการปฏิบัติสำหรับแม่ที่ไม่สามารถให้นมแม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นจากเหตุผลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ หรือสังคม เพื่อให้แม่ทุกคนสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. งานวิจัยเรื่องการรณรงค์สื่อสารการเลี้ยงลูกในอนาคตนั้นสามารถศึกษาทัศนคติ พฤติกรรมของแม่รวมถึงผลกระทบจากการสื่อสารในเชิงปริมาณ หรือ
2. ศึกษาเรื่องนมแม่ในฐานะวาทกรรม ตามแนวทางของ Michel Foucault ซึ่งอาจดูถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความคิดของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อแสดงให้เห็นว่ากรอบความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ได้ให้ความหมายกับนมแม่อย่างไร

³ คำว่า ไม่พอ ในที่นี้อาจหมายถึงปริมาณไม่พอเพียงต่อความต้องการทางกายภาพของทารกหรือไม่พอต่อการตอบสนองความพึงพอใจของลูก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การสนทนากลุ่มเรื่องการถอดรหัสการสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่. (สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562)
- ไทยรัฐออนไลน์. (2558, 10 มิถุนายน 2558). คนเป็นแม่ต้องรู้! นมผงvsนมเต้า ความต่างราวฟ้ากับเหว. แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/content/504019>
- นมแม่แบ่งปัน. (2562). วันที่เข้าถึงข้อมูล 31 ธันวาคม 2562 แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/groups/NommaeSharing/>
- นมแม่แฮปปี้. (2563). วันที่เข้าถึงข้อมูล 2 มกราคม 2563 แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/HappyBreastfeeding>
- นันทวัน ยันตะติลก. การสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของโครงการสร้างคนไทยสุขภาพดีด้วยนมแม่และการบริโภคผักผลไม้. (สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562)
- นิษฐา หรุ่นเกษม. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. Paper presented at the การประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติ ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร.
- พนัชกร พงมุล. (2554). เสียงสะท้อนจากแม่ที่มีอุปสรรคในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พรรณวดี ประยงค์. (2562). การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของแม่ศึกษากรณี เฟซบุ๊กแฟนเพจ “สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ” วารสารศาสตร์, 12(2). 40-86.
- พีระณัฐ ประเสริฐชัย. (2560). ความแตกต่างระหว่างนมแม่และนมผสม. แหล่งที่มา <https://www.haijai.com/3609/>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). พระราชบัญญัติควบคุมการส่งเสริมการตลาดอาหารสำหรับเด็กทารกและเด็กเล็ก พ.ศ. 2560. ราชกิจจานุเบกษา แหล่งที่มา <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/072/1.PDF>
- โรลิ่ง บาร์ตส์. (2555). มายาคติ (วรรณพิมพ์ อังคศิริสรพ, Trans.). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- เลี้ยงลูกตามใจหมอ (2563). วันที่เข้าถึงข้อมูล 3 มกราคม 2563 แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/SpoiledPediatrician>
- วชิระ เพ็งจันทร์. (2560). สารจากอธิบดีกรมอนามัย. Paper presented at the การประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติครั้งที่ 6 "รวมพลัง สร้างสังคมนมแม่ ให้อยั่งยืน", กรุงเทพมหานคร.
- วิลาวัลย์ จึงประเสริฐ. (2556). แนวทางการสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ บริบทกรมการแพทย์. Paper presented at the การประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติ ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร.
- ศิวพร รัตนคำแปง. การสื่อสารณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากประสบการณ์ของพยาบาลวิชาชีพ. (สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2562)
- สุทธิดา นาคเจริญ. (2549). รูปแบบการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. (นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุธีรา เอื้อไพโรจน์กิจ (2563). วันที่เข้าถึงข้อมูล 2 มกราคม 2563 แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/SuthiRaXeuxPhirocnKic/>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Garwood, P., & Alexander, N. (2018). WHO and UNICEF issue new guidance to promote breastfeeding in health facilities globally. Retrieved April 11, 2018, from <https://www.who.int/news-room/detail/11-04-2018-who-and-unicef-issue-new-guidance-to-promote-breastfeeding-in-health-facilities-globally>

Hall, S. (2006). Encoding/Decoding. In M. G. Durham & D. M. Kellner (Eds.), *Media and Cultural Studies*. Malden, MA: Blackwell.

UNICEF. (2015). Breastfeeding. *Nutrition*. Retrieved July 29, 2015 from https://www.unicef.org/nutrition/index_24824.html